

Peníze, stát a základy makroekonomie

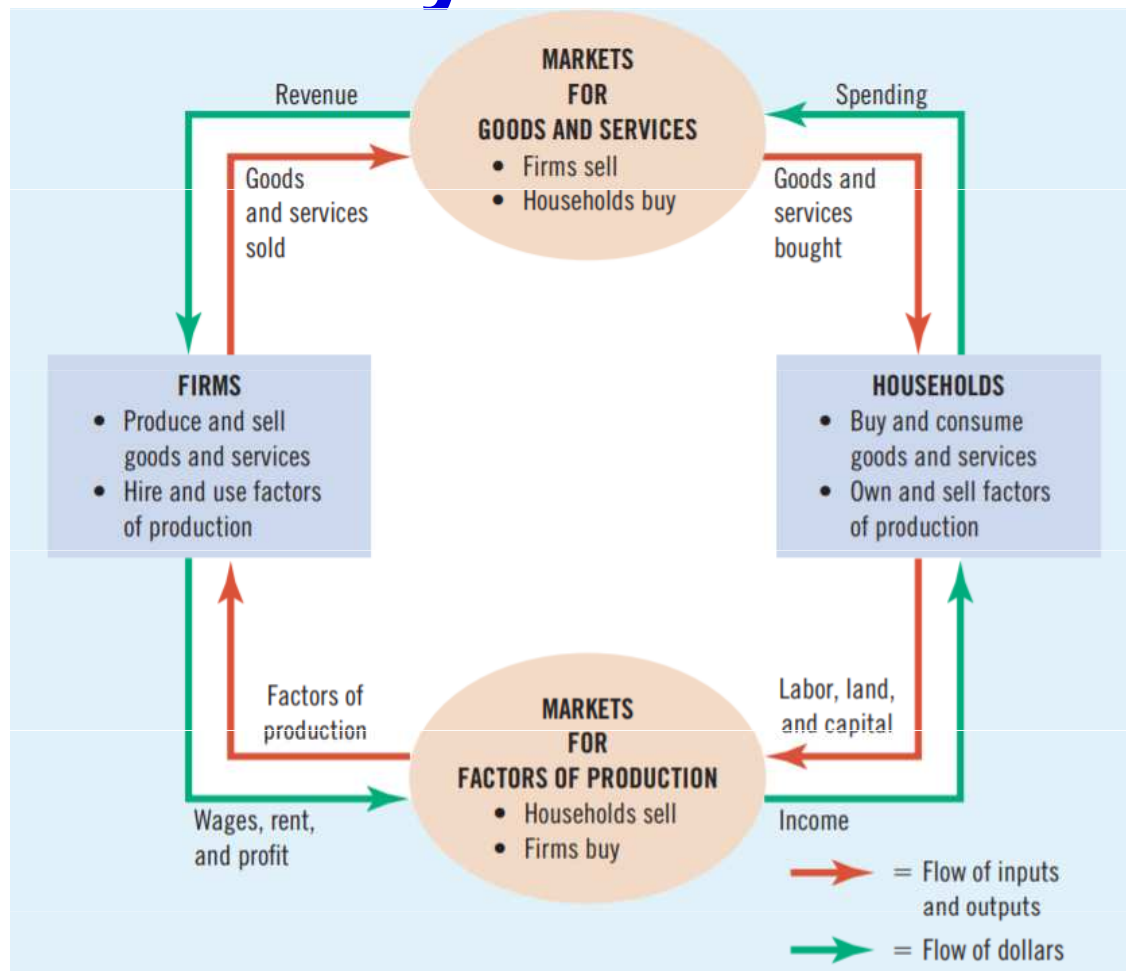
Vladan Hodulák

Tato prezentace je určena výhradně pro studenty kurzu Mezinárodní finanční instituce MVZn5065 na FSS MU v akademickém roce 2024/2025. Jakékoliv nakládání s prezentací pro jiné než studijní účely v tomto kurzu je zakázáno

Makroekonomie

- **Makroekonomie** je věda hospodářství jako celku, zabývá se jeho strukturou, výkonem, rozhodovacími mechanismy aj.
- **Hrubý domácí produkt** – veškerá produkce zboží a služeb v daném hospodářství za určité období vyjádřená v... penězích
- **Vztah mezi reálnými a nominálními veličinami**
  - **Nominální** – vyjádřené v penězích (jejich aktuální hodnotě)
  - **Reálné** – očištěné o inflaci -> cílem je měřit množství a kvalitu zboží a služeb!
- **Na úrovni hospodářství jako celku se celkové výdaje rovnají celkovým příjmům!**
- **Klam z kompozice** – klam v úsudku, kdy se to, co je platné pro část prohlásí za platné pro celek
  - Vztah mezi penězi a bohatstvím
  - Paradox šetření
- **Životní úroveň** v hospodářství je dána jeho **produktivitou** (takže záleží hlavně na tom, co produktivitu ovlivňuje)
  - Produktivita - množství zboží a služeb vyrobených za použití daného množství výrobního faktoru

Jednoduchý model ekonomiky

Dvě teorie peněz

– Metalistická (mainstreamová)

- Vymezení peněz na základě funkcí, které plní – nejdůležitější je **prostředek směny**
- Peníze vznikly, aby pomohly vyřešit problém s dvojitou shodou potřeb, jejich přínos je v **redukci transakčních nákladů**
- Kvantitativní teorie peněz: $M \times V = P \times Q$ -> peníze jsou **neutrální** – **neovlivňují reálné** veličiny (minimálně v dlouhém období)

– Státní/úvěrová

- Peníze jsou především **měřitko hodnoty**, měří především společenské závazky – **dluhy**, konkrétní peníze jsou všeobecné přijímaný a formalizovaný závazek
- Teoreticky kdokoli může peníze (závazky) vydávat a téměř cokoli může tento závazek (peníze) reprezentovat (dobytek, dřevěná hůlka, drahý kov, papír) – problém s **důvěryhodností**
- Pouze **státy** mohou vydávat své závazky (peníze) a požadovat po jiných, aby jim je vraceli při platbě daní a poplatků – peníze jsou proto neoddělitelně spojeny s **mocí**
- Vznikly za účelem **hospodářské koordinace** ve **veřejném zájmu** – peníze jsou přímo navázány na reálnou hospodářskou aktivitu a proto nejsou neutrální a **ovlivňují reálné** veličiny

Vymezení peněz

– Co jsou peníze

- Peníze jsou v první řadě měřítko hodnoty, měří hodnotu institucionalizovaných sociálních závazků – dnes jsou to peněžní dluhy, další funkce závisí na podobě hospodářského systému (dnes jsou významným prostředkem směny)
- Je potřeba oddělit peníze jako měřítko, jako sociální vztah a věc, která jej představuje

– Kdo a jak peníze vytváří?

- Peníze vznikají spolu se závazky, jejich splacením zanikají. Dnes je ve velké většině vytváří soukromé banky. Jejich peníze jsou ovšem navázány na peníze státu.

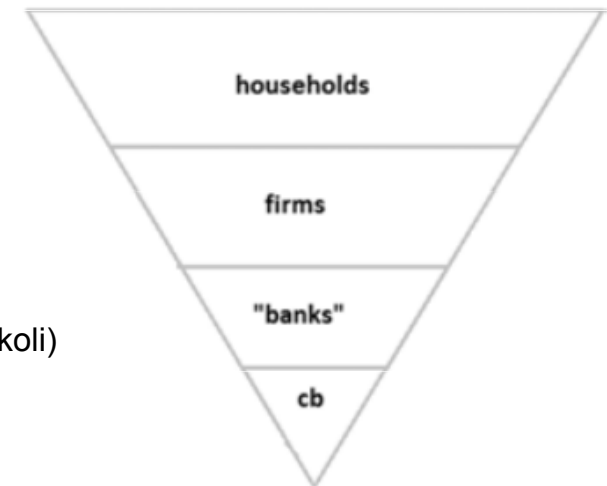
– Jak získávají/ztrácejí hodnotu?

- **Inflace × deflace** – růst × pokles cenové hladiny
- Hyperinflace – růst cenové hladiny o stovky a více procent za rok
- Spory o příčiny – důvěra × kvantitativní teorie peněz × daně a poplatky × tržní struktury × distribuční konflikt × převis poptávky nad nabídkou (je to složité)

Peníze a stát

- Proč lidé přijímají peníze?
  - Důvěra lidí vs. zákonné platidlo vs. daně a poplatky
- Stát
  - Po většinu historie určuje pravidla peněžního systému
  - Určuje podobu peněz a emituje alespoň část
  - **Nikdo jej nemůže donutit k bankrotu ve vlastní měně**
  - Využívá peněžní systém k mobilizaci zdrojů pro „veřejný“ zájem (ať už je tím myšleno cokoli)
- **Hierarchie peněz**
  - Peníze emitované státem (hotovost a bankovní rezervy v centrální bance)
  - Bankovní peníze – v moderní době obvykle většina peněz v oběhu
  - Závazky vydávané firmami nebo jednotlivci, záleží na jejich důvěryhodnosti (stravenky, vouchery aj.)
- Státy jsou z ekonomických a politických důvodů většinou omezeny ve své moci využít/zneužít naplno svůj peněžní systém

Obrácená dluhová pyramida

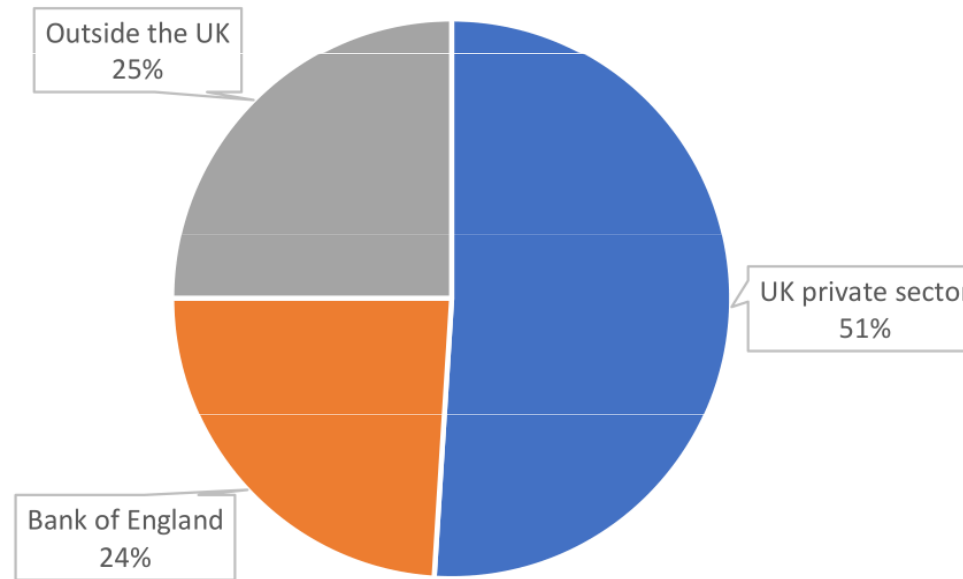

Vládní dluh k HDP (2022)

Rusko	17	Ukrajina	78
Česko	44	Velká Británie	101
Slovensko	58	Francie	112
Německo	66	USA	129
Maďarsko	73	Řecko	173
Čína	77	Japonsko	264

Zdroj: IMF

Kdo vlastní státní dluh Velké Británie? (2017)

Zdroj: jubileedebt.org.uk, UK Treasury

Spory o podobu peněžního systému

- Vývoj v peněžním systému může vést k **reálné redistribuci mezi různými skupinami obyvatelstva**
  - věřitelé × dlužníci
  - vlastníci aktiv (např. nemovitostí) × nájemníci nebo kupující
  - exportéři × sektor neobchodovatelného zboží aj.
- Jeho fungování je proto vysoce konfliktním tématem. Stát má největší schopnost jej ovlivnit.
- **Finanční „sebeomezení“ státu** (technicky dobrovolná, ekonomicky a politicky spíše ne)
  - Nezávislost centrální banky
  - Stropy státních deficitů
  - Maximální výše dluhu
  - Omezení nabídky peněz (zlatý standard, fix)
- **Reálná omezení**
  - Domácí – **produkční kapacity** a negativní dopady příliš vysoké **inlace**
  - Mezinárodní - vyrovnávání platební bilance a dluhy v cizí měně

Makroekonomická politika

- Monetární politika
  - Proces v rámci nějž monetární autorita (centrální banka) používá různé nástroje ve snaze ovlivnit primárně **nominální veličiny** (cenová hladina, směnný kurz aj.), v současnosti je hlavním nástrojem stanovování **úrokových sazeb**
- Fiskální politika
  - Manipulace s rovnováhou mezi vládními výdaji a příjmy s cílem ovlivnit reálnou ekonomiku (agregátní poptávka)
- Většina zemí má vlastní měnu a využívá nástrojů obou zmíněných politik
- Obě politiky bývají využívány k **podpoře hospodářského růstu a stabilizaci hospodářského cyklu**
- Existují různé ekonomické školy s odlišnými názory na dopady monetárních a fiskálních politik na hospodářství

Ortodoxní monetární politika

– Dlouhé období

- Peníze jsou neutrální – neovlivňují reálné veličiny, působí **samoregulační tržní mechanismy**
- Doporučení – monetární autorita by měla zabránit deflaci a přílišné inflaci (**stabilní cenová hladina**), toto je většinou definováno jako postupný pomalý růst cenové hladiny (obvykle 2% za rok)

– Krátké období

- Peníze nemusí být neutrální (tzn. mohou ovlivňovat reálnou ekonomiku – hlavně agregátní poptávku) – lidé mohou podléhat „peněžní iluzi“ (mohou si spojit změny v nominálních veličinách se změnami v reálné ekonomice)
- Existuje trade-off mezi nezaměstnaností a inflací, ale existuje přirozená míra nezaměstnanosti, která nezvedá inflaci (NAIRU)
- Politici mají tendenci zneužívat monetární systém pro své účely – měla by existovat **nezávislá měnová instituce** s mandátem provádět monetární politiku (centrální banka), která by tomu zabránila